Абашнік В.О.,
доктор філософії, завідувач кафедри
гуманітарних та фундаментальних
юридичних дисциплін ХЕПУ

Проблема віри та знання у німецькій класичній філософії

У Санкт-Петербурзі (Росія) з 8-го по 9-те червня 2006 року відбулася Міжнародна наукова конференція на тему ”Відношення віри та знання у німецькій класичній філософії”. В її роботі взяли участь понад 70 дослідників німецької класичної філософії, у тому числі 35 доповідачів, головним чином з Німеччини та Росії, а також по одному з Франції, США та України. Організаторами цього форуму виступили Санкт-Петербурзький Науковий Центр Російської Академії Наук (РАН), Санкт-Петербурзьке товариство класичної німецької філософії, Санкт-Петербурзьке філософське товариство, Центр вивчення німецької філософії та культури, Філософський факультет Санкт-Петербурзького державного університету.

8-го червня 2006 року відбулося відкриття міжнародної конференції, на якому виступили завідувач кафедри історії філософії Філософського факультету Санкт-Петербурзького державного університету, доктор філософських наук, професор *Юрій Валеріанович Перов*, Головний вчений секретар Президії Санкт-Петербурзького Наукового Центру РАН, професор *Едуард Абрамович Тропп*, Президент Міжнародного товариства ім. Й.Г. Фіхте, професор об'єднаного університету ім. Мартіна Лютера (Галлє-Віттенберг, ФРН) *Юрген Штольценберг* (*Juergen Stolzenberg*), який від імені іноземних учасників висловив подяку організаторам за запрошення на цей форум.

Перше пленарне засідання відкрила доповідь відомої російської дослідниці німецької класичної філософії, завідувачки відділом історико-філософських досліджень Інституту філософії РАН (Москва), доктора філософських наук, професора *Неллі Василівни Мотрошилової*. Її виступ було присвячено темі “Відношення знання та віри у *Критиці чистого розуму* І. Канта”, в рамках якої було розглянуто основні риси релігійної філософії родоначальника німецької класичної філософії. Наступний доповідач, професор університету ім. Мартіна Лютера (Галлє-Віттенберг) *Юрген Штольценберг*, акцентував увагу присутніх на проблемі “Релігійної свідомості після

Канта: Гегель, Шлейєрмахер, Фіхте", яка викликала жваву дискусію та уточнюючі питання стосовно позицій Фіхте та Шлейєрмахера. Далі виступив директор Архіву Гегеля, професор Рурського університету (Бохум, ФРН), доктор філософії *Вальтер Йєшке* (*Walter Jaeschke*), котрий говорив на тему "Про умови філософії релігії після епохи Просвітництва". В її рамках було розглянуто широкий спектр питань, починаючи від самого поняття "філософія релігії" й закінчуючи релігійно-філософськими концепціями Якобі, Канта, Гегеля. Завершив пленарні виступи першого дня конференції професор Гейдельбергського університету ім. Рупрехта Карла (ФРН) *Хаймо Хофмайстер* (*Heimo Hofmeister*) доповіддю "Віра та знання. Спроба Канта говорити про Бога". Після цього відбулася широка дискусія стосовно проблеми взаємовідношення віри та знання у творчості різних філософів (Аристотеля, Канта, Сартра та інших).

У перший день конференції також відбулися засідання у трьох секціях, в рамках яких виступили дослідники та спеціалісти з німецької класичної філософії. Перша секція, якою керували санкт-петербурзький професор *Сергій Чернов* та професор університету ім. Фрідріха Шіллера (Йєна, ФРН) *Біргіт Зандкаулен* (*Birgit Sandkaulen*) була, головним чином, присвячена філософії Канта. У цій секції виступили санкт-петербурзькі філософи з наступними доповідями: *Едуард Караваєв* - "Філософсько-методологічний аналіз взаємозв'язку віри та знання", *Даниїл Разєєв* – "Чи знайшов Кант місце для віри, обмеживши наше знання?", *Ірина Батракова* – "Відношення знання та віри у критичній філософії Канта", *Ірина Шевченко* – "Співвідношення віри та знання у філософії Ф.Г. Якобі", *Олексій Рукавішніков* – "Кант про природу переконання", *Ніна Дмітрієва* – "Релігія в межах людяності: від Канта до Наторпа". Також у цій секції з доповіддю на тему "Віра замість знання?" виступив відомий польський гегелезнавець із Вроцлавського університету, професор *Кароль Бал* (*Karol Bal*).

Друга секція конференції, якою керували професор університету ім. Людвіга Максиміліана (Мюнхен, ФРН), доктор філософії *Гюнтер Цьоллер* (Guenter Zoeller) і завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін Харківського економіко-правового університету, доктор філософії *Володимир Абашнік*, була присвячена, в цілому, філософії Фіхте та його послідовників. В рамках цієї секції з наступними доповідями виступили такі науковці: *Ельвіра Гарєєва* (Уфа) – "Філософія як живий дис-

курс, покликання та фах", *Райнер Шефер* (*Rainer Schaefer*) – "Віра та знання у фіхтевській критиці пантеїзму та спростування звинувачень у атеїзмі", а також санкт-петербурзькі дослідники: *Вадим Мурський* – "Проблема відношення віри та знання у філософії Фіхте", *Антон Іваненко* – "До критики науковчення Й.Г. Фіхте у праці Г.В.Ф. Гегеля *Віра та знання*", *Маттіас Беккер* (*Matthias Becker*) – "Співвідношення віри та *благої справи* у Лютера та її структурна аналогія у Фіхте", *Єкатерина Ананьєва* - "Відсутня єдність: релігія та герменевтика в системі Шлейєрмахера".

У другій секції також виступив *Володимир Абашнік* з доповіддю на тему "Vernunft und Glauben im "Atheismusstreit": J.G. Fichte und J.B. Schad" ("Розум та віра під час «спору про атеїзм»: Й.Г. Фіхте та Й.Б. Шад"), в якій було розглянуто основні риси релігійної філософії професора філософії Єнського і Харківського університетів Йоганна Баптиста Шада (1758-1834 рр.), а також його позиція стосовно релігійної концепції Фіхте під час "спору про атеїзм" у 1799 році. Зокрема, у *першому пункті* доповіді було коротко охарактеризовано філософську діяльність Шада у Йєні (1799-1804 рр.) та на посаді професора теоретичної та практичної філософії Харківського університету (1804-1816 рр.), яку він займав завдяки посередницькій місії веймарського міністра культури й відомого письменника Й.В. фон Гьоте. Крім філософських дисциплін, до яких належали логіка, емпірична психологія, естетика, спекулятивна філософія, природнє право та історія філософії, Шад викладав у Харкові німецьку мову та літературу, латину та риторику. У Харкові Шад написав і опублікував декілька творів, зокрема *Logica pura et applicata* (1812 р.), *Institutiones juris naturae* (1814 р.), *Deutsche Chrestomathie* (1813 р.), *De libertate Europae vindicata* (1815р.). Під час «харківського періоду» Шад пропагував ідеї німецького ідеалізму в Україні й заснував свою "Харківську філософську школу". Її представники, зокрема майбутні професори філософії, письменники, богослови та літературні критики, виказували впливи на філософське і культурне життя в тодішній Російській Імперії. Незважаючи на успішну діяльність, пізніше Шад був звинувачений російським урядом у вільнодумстві, й у грудні 1816 року висланий з Харкова до Кьонігсбергу. З 1817-го до 1818-го року Шад був приват-доцентом Берлінського університету, а з 1819-го року до смерті – екстраординарним професором Єнського університету, де він викладав логіку, метафізику, психологію та

природнє право, зокрема й за своїм харківським підручником. У *другому пункті* доповіді були викладені основні риси релігійної філософії Шада, зокрема в рамках співвідношення розуму та віри у його йєнських працях. На завершення, у *третьому пункті* доповідач акцентував увагу присутніх на проблемі співвідношення розуму та віри у Шадівській концепції абсолютного знання.[1]

Третя секція конференції, якою керували професор Бохумського університету (ФРН), доктор філософії *Вальтер Йєшке* та професор університету Північна Кароліна (США), доктор філософії *Марина Бикова*, була присвячена, головним чином, творчості Гегеля. В її рамках виступили відомі санкт-петербурзькі філософи з наступними доповідями: *Юрій Перов* – "Історичний смисл проблематики 'віра та знання'", *Володимир Макаров* – "Відношення спекулятивної філософії релігії до принципу безпосереднього знання", *Олександр Тимофєєв* – "Проблема взаємовідношення віри, думки та переконання у *Феноменології духу* Гегеля", *Дмитро Маслєнніков* – "Логічне як форма знання у філософії релігії Гегеля", *Діна Бабушкіна* – "Відношення віри, знання та істини у Гегеля", *Іван Фокін* – "Співвідношення віри та знання у філософії Якоба Бьоме", *Маркус Фішер* (*Markus Fischer*) – "Віра та знання у прозі Кафки", а також московський гегелезнавець *Володимир Рута* с доповіддю на тему "Співвідношення віри та знання у філософії Гегеля".

По закінченні секційних доповідей конференції у Санкт-Петербурзькому Науковому Центрі РАН відбулося засідання Санкт-Петербурзького товариства класичної німецької філософії, котре об'єднує провідних фахівців північної російської столиці. Члени цього товариства займаються вирішенням фундаментальної наукової проблеми освоєння надбання німецької класичної філософії, зокрема розробкою шляхів розвитку системи наукового знання та освіти, котрі було започатковано Кантом і його послідовниками, а також удосконаленням порівняльно-історичного та логічного методів досліджень вчень Канта, Фіхте, Шеллінга, Гегеля, їх критиків, прихильників та послідовників. В рамках цього засідання присутні заслухали доповідь, котру було присвячено осмисленню проблеми

---

[1] Детальніше див.: Абашник В.А. Разум и вера во время "спора об атеизме": Й.Г. Фихте и Й.Б. Шад / Abaschnik, Wladimir, Vernunft und Glauben im Atheismusstreit: J.G. Fichte und J.B. Schad // Das Verhaeltnis von Glauben und Wissen in der klassischen deutschen Philosophie. Konferenzmaterialien (8.-9.06.2006, St. Petersburg) / Материалы научной конференции "Проблема веры и знания в немецкой классической философии (8-9 июня 2006 года, Санкт-Петербург). – Санкт-Петербург, 2006. – С. 5–10.

співвідношення віри та знання, її актуальності щодо пошуку шляхів виходу із сучасної кризової ситуації у сфері філософсько-релігійного та науково-філософського досвіду. Ця доповідь викликала широку дискусію та великий інтерес у присутніх науковців.

9-го червня 2006 року відбулося друге пленарне засідання цього міжнародного форуму. В його рамках спочатку виступив професор Мюнхенського університету, доктор філософії *Гюнтер Цьоллер* з доповіддю "Віра замість знання – знання із віри", в якій було розкрито проблему взаємовідносин віри та знання у пізньому "науковченні" Фіхте та ставлення останнього до відповідних концепцій Якобі та Канта. Наступна доповідь професора, доктора філософських наук *Тетяни Анатоліївни Акіндінової* (Санкт-Петербург) була присвячена темі "Знання та віра у дзеркалі естетичної рефлексії: Кант та Гьоте", в рамках якої основний акцент було зроблено на ролі мистецтва у взаємовідносинах віри та знання. Професор Йєнського університету, доктор філософії *Біргіт Зандкаулен* говорила про "Концепцію віри Якобі: між філософією та релігією". Доповідачка зокрема виступила з критикою останніх інтерпретацій філософії Якобі у Німеччині, наприклад, у "Підручнику німецького ідеалізму" (2005 р.), котрий вийшов під редакцією відомого бременського професора Г.Й. Зандкюлера.

Виступ професора Санкт-Петербурзького Державного Педагогічного університету ім. О.І. Герцена *Андрія Муравйова* було присвячено темі "Гегель про знання та віру як необхідні моменти становлення наукового пізнання". Мету цієї цікавої доповіді автор визначив так: "Показати на прикладі Гегеля єдину природу віри та знання". Доктор філософії, професор Паризького університету (Франція) *Моніка Кастільйо* (*Monika Castillo*) присвятила свій виступ темі "Розум та почуття у ранніх теологічних роботах Гегеля (1793-1796 рр.)", рамки якої професор Вальтер Йєшке запропонував обмежити 1793/4 роками, оскільки вже у 1795 році Гегель суттєво змінив акценти своєї позиції у напрямку заочної дискусії з Кантом. Відома російсько-американська дослідниця філософії Гегеля, доктор філософії, професор *Марина Бикова* (США) говорила на тему "Кант та Гегель: дві відповіді на проблему відношення віри та знання", в рамках якої показала суттєві відмінності позицій двох корифеїв німецької класичної філософії. Друге пленарне засідання завершив цікавий виступ професора Санкт-Петербурзького університету телекомунікацій ім. М.А. Бонч-Бруєвича, доктора філософських наук *Сергія Чернова* на тему "Віра, знання, свобода".

На завершення слід сказати, що ця Міжнародна конференція відбулася завдяки фінансовій підтримці Російського Гуманітарного Наукового Фонду, Комітету зовнішніх зв'язків Уряду Санкт-Петербургу та Санкт-Петербурзького Наукового Центру Російської Академії Наук. Також потрібно виділити секретаря Оргкомітету цієї конференції, відомого російського гегелезнавця *Володимира Віталійовича Макарова*, завдяки ініціативі та енергійності якого цей форум зібрав велику кількість відомих фахівців і дослідників німецької класичної філософії та який організував чудову культурну програму для учасників цього міжнародного форуму у північній російській столиці.

До початку цієї міжнародної конференції організатори випустили збірник доповідей і тез російською та німецькою мовами під назвою: *Das Verhaeltnis von Glauben und Wissen in der klassischen deutschen Philosophie. Konferenzmaterialien (8.-9.06.2006, St. Petersburg) / Материалы научной конференции "Проблема веры и знания в немецкой классической философии (8-9 июня 2006 года)* (Санкт-Петербург, 2006).